

JÄLKIKOMMENTTEJA

Tatu Vanhanen

Käytän toimituksen tarjoamaa tilaisuutta vastata tuoreeltaan *Susiluodon* ja *Palosen* esittämään kritiikkiin. Minua ilahduttaa, että kaksi kolleegaa on lukenut kirjoitukseni ja että se on herättänyt heissä halua keskustella asiasta. Keskustelu muodostuisi vielä antoisammaksi, jos he ja muut asiasta kiinnostuneet perehtyisivät aiheeseen muutenkin kuin minun lyhyen ja pakosta puutteelliseksi jääneen kirjoitukseni pohjalta. Mainitsemani *Tigerin* ja *Foxin* kirja on erinomaisen kiihoittava johdatus asiaan, mutta vasta *Wilsonin* monumentaalista tutkimuksesta saa käsityksen nykyaikaisen sosiobiologian pyrkimyksistä, tuloksista ja johtopäätöksistä. Ne eivät ole ainoat alan julkaisut, joskin ne ovat lähes ainoat, joihin olen itse tutustunut.¹

Ilmari Susiluoto on osunut oikeaan tulkitessaan kirjoitukseni yritykseksi asettaa haaste vallitsevalle yhteiskuntatieteelliselle traditiolle. Minusta todella tuntuu, etteivät *Darwinin* ajatukset ole vielä ehtineet riittävästi vaikuttaa yhteiskuntatieteilijöiden maailmankuvaan. Ihmistä pidetään yhä muusta luomakunnasta siinä määrin laadullisesti erottavana otuksena (vrt. *Palosen* kirjoitus), etteivät hänen käyttäytymiseensä sovellu muusta elollisesta luonnosta tehdyt havainnot. Tässä kohden sosiobiologinen näkemys on toinen. Ihminen käsitetään elollisen luonnon osaksi, johon pätevät monet muiden eläinten ja varsinkin kädellisten käyttäytymisestä tehdyt havainnot. Ihmisten käyttäytymisellä uskotaan olevan geneettistä perua olevia yhteisiä ja hyvin hitaasti muuttuvia

piirteitä. Tällainen näkemys voi tarjota lähtökohdan eräiden poliittisessakin käyttäytymisessä esiintyvien toistuvien säännönmukaisuuksien tieteelliselle selittämiselle.

Sosiobiologia näyttää helposti herättävän ennakkoluuloja ja aiheuttavan väärinkäsityksiä. Siitä kolleegojeni kirjoitukset ovat todistuksena, joskin *Susiluodon* kirjoituksesta olen saanut sen käsityksen, että hän periaatteessa suhtautuu positiivisesti sosiobiologiseen näkökulmaan. Otan nyt esille eräitä kohtia, joissa käsityksemme ilmeisesti poikkeavat.

Susiluoto sanoo sosiobiologiaan sisältyvän arveluttavia poliittisia johtopäätöksiä, mistä esimerkkinä hän koettaa rinnastaa esittämiäni referaatteja ja johtopäätöksiä *Rosenbergin* rotuoppeihin. Palonen puolestaan leimaa sosiobiologiasta tehdyt johtopäätökset antidemokraattiseksi sosiaalidarwinismiksi ja rasismiksi. Näihin syytöksiin vastaan toteamalla, että darwinismi ei ole sama asia kuin siihen vetoavat ideologiset tulkinnat. Sosiaalidarwinismi oli klassiseen liberalismiin liittynyt darwinismien ideologinen tulkinta. Natsien rotuopit edustivat heidän omaksumaansa darwinismien ideologista tulkintaa.² Sosiobiologia jatkaa Darwinin luomalta pohjalta, mutta sillä ei ole mitään tekemistä sen enempää sosiaalidarwinismin kuin natsien rotuopien kanssa. Sitäpaitsi suurin osa sosiobiologisesta tutkimuksesta on vasta sodan jälkeen tehtyä, esim. vastavuoroisesta altruismista tehdyt havainnot, jotka ovat merkittävästi täydentäneet alkuperäistä darwinismia. Sosiobiologian torjuminen siltä pohjalta, että joku voi antaa sen tutkimustuloksille sosiaalidarwinistisia, rassistisia tai muita vastenmielisiä tulkintoja, ei ole mielekäästä. Asia on nimittäin niin, että

tyrannit ja heidän lakeijansa keksivät aina jonkin ideologian tai »tieteen», jonka varjolla orjuuttavat, terrorisoivat ja tuhoavat ihmisiä. Siinä he olivat mestareita jo kauan ennen Darwinin syntymää ja tulevat nykyäänkin mainiosti toimeen myös ilman sosiobiologiaa.

On kuitenkin syytä viipyä hetki syvälle juurtuneessa ennakkoluulossa, että sosiobiologia johtaa rasistisiin poliittisiin johtopäätöksiin. Sosiobiologia tutkii käyttäytymismalleja, jotka ovat perua lajimme kehityksen kaukaisesta muinaisuudesta, jolloin ei ollut hajuakaan »roduista». Sosiobiologian esille tuomat ihmisille yhteiset ominaisuudet ja käyttäytymismallit ovat yhteisiä koko ihmiskunnalle. Sosiobiologia ei ole tietääkseni löytänyt seikkoja, jotka tukisivat näkemyksiä rotujen perin juurin erilaisista ominaisuuksista ja käyttäytymismalleista. Sosiobiologiset tutkimustulokset soveltuisivat paremminkin rasismien vastustajien kuin sen kannattajien käyttöön.

Sitten eräisiin yksityiskohtiin. Susiluoto otaksuu, että »normeja kunnioittavaa säädystä vaalikäyttäytymistä on perin vaikea asettaa samalle ulottuvuudelle sosiobiologisen ihmisen kanssa, ...» En näe siinä erityistä vaikeutta. Sosiobiologia osoittaa, että lajimme jäsenet ovat jo kauan sitten oppineet tarkoin laskelmoimaan tekojensa seuraamuksia ja liittoutumaan toisten kanssa yhteisten etupyrkimystensä ajamiseksi.

Sosiobiologian poliittisia implikaatioita tarkastellessaan Susiluoto on mielestäni langennut käsitteiden sekoittamiseen. Hän viittaa esittämäni *Lenskin* referaattiin, jonka mukaan »väkivalta on ja pysyy ihmisten välisissä konflikteissa korkeimpana vetoomustuomioistuimena», ja tekee siitä

sen johtopäätöksen, että sosiobiologia natsien tapaan pyrkii legitimoimaan väkivallan käytön. Hän vetää yhtäläisyysviivan luonnonlain kaltaisen säännönmukaisuuden toteamisen ja sen moraalisesti oikeutetuksi selittämisen välille. Ne ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Sosiobiologian tutkimustulokset antavat tukea mainitulle yleistykselle, mutta siihen ei sisälly mitään moraalista kannanottoa. Väkivalta on liittynyt olennaisena osana olemassaolontaiteluun elollisessa luonnossa ammoisista ajoista. Se on tosiasia joka ei muutu siitä pidämmekö sitä hyvänä vai pahana. Luonnonlait eivät kaipaa meidän niille antamaa legitimaatiota eivätkä ne tule pahamaineisiksi siitä, jos myös pahamaineiset ihmiset vetoavat niihin. Näistä näkökohdista johtuen Susiluodon esittämät sosiobiologian teesien rinnastukset natsien oppeihin ovat ontuvia. Hänen yrityksensä selittää sosiobiologian havainnot vastavuo-roisesta altruismista tappamisen legitimaatioksi on niin nurinkurinen, etten voi muuta kuin suositella, että hän lukisi Wilsonin kirjasta asianomaiset kohdat.

Susiluoto on mielestäni oikeassa korostaessaan kulttuurievoluution merkitystä, kun halutaan ymmärtää ihmisten historiansa aikana kehittämiä erilaisia yhteiskuntamuotoja jne. Tähän on vain lisättävä, ettei sosiobiologia pyrikään esittämään kaiken kattavia selityksiä. Se pyrkii tarjoamaan selityksen erälle jatkuvasti toistuville ja poliittisestikin hyvin keskeisille käyttäytymismuodoille, mutta ei tietenkään voi selittää ihmiskunnan kulttuuri-kehityksen yksityiskohtien runsautta. Merkittävää tässä on se, että kulttuurievoluution lukemattomat muodot eivät ole kyenneet hävittämään tai edes merkittävästi muuttamaan noita geneettistä perua ole-

via käyttäytymismalleja, jotka ihmeellisesti tavalla toistuvat samoina, vaikka näyttäytyvät erilaisissa puvuissa ja käyttävät erilaisia lauseparsia.

Vielä muutama kommentti Paloselle. Hän torjuu jokseenkin jyrkästi sosiobiologian perustein, joita en ehkä ole täysin käsittänyt. Aiheen kannalta ei liene kovin olennaista, mitä *Aristoteles* on tarkoittanut »zoon politikonilla». En ole kreikan kielen taitaja senkään vertaa kuin Palonen. Viittaan vain siihen, että esim. *Barker* on kääntänyt asianomaisen kohdan ilmaisulla: »ihminen on luonnostaan eläin, joka on tarkoitettu elämään poliiksessa».³ *Ellis* on kääntänyt saman asian sanoilla: »ihminen on luonnostaan poliittinen eläin».⁴

Aristoteleen luonnehdinnan sattuvuus sosiobiologian kannalta on siinä, että ihminen on samalla kertaa sekä eläin että olento, jonka asema sosiaalisessa hierarkiassa ei ole geneettisesti määrätty. Niinkuin *Tiger* ja *Fox* asian tulkitsevat, ihmisyhteiskunnat ovat poliittisia, koska niissä työnjako ja resurssien jako ei ole geneettisesti määrätty, vaan kaikilla on periaatteessa yhtäläinen »oikeus» kaikkiin resursseihin. Jako ratkaistaan politiikalla, jossa olennaisena sisältönä on jatkuva kilpailu ja taistelu niukkojen resurssien uudelleenjaosta. Sen vuoksi Palosen otaksuma, että sosiobiologia voisi merkitä politiikan katoamista tutkimuskohteena, on täysin perusteeton. Sosiobiologia päinvastoin osoittaa, miksi politiikka ja valtaistelu kuuluvat pysyvästi ihmisyhteiskuntiin.

En ole voinut välttyä vaikutelmalta, että Palonen jotenkin edustaa perinteellis-

tä yhteiskuntatieteilijää, joka mielestäni liiaksi korostaa ihmisen laadullista poikkeavuutta muusta luomakunnasta. Sosiobiologian tutkimustulosten ja teesien torjuminen *Jellinekin* kategorioilla on yhtä toivotonta kuin entisaikojen kirkonmiesten ponnistukset kieltää *Galilein* kaukoputkella tehtyjä havaintoja teologisilla argumenteilla.

Susiluodon ja Palosen esittämästä virikeitä antavasta kritiikistä jään kaipaamaan yksityiskohtaisempia kannanottoja artikkelini lopussa luonnosteltuihin sosiobiologian politologisiin sovellutusmahdollisuuksiin. Mutta hyvä näinkin. Toivoisin keskustelun jatkuvan muodossa tai toisessa, sillä uskon sosiobiologian oivallusten ansaitsevan yhteiskuntatieteilijöiden taholta vakavaa huomiota.

LÄHDEVIITTEET:

1 *Lionel Tiger* ja *Robin Fox*. *The Imperial Animal*. New York, 1971; *Edward O. Wilson*. *Sociobiology. The New Synthesis*. Cambridge, Massachusetts, 1975.

2 Sosiaalidarwinismista ja natsien rotuopeista, ks. esim. *Chester C. Maxey*. *Political Philosophies*. New York, 1950, ss. 617—611; *Walter Theimer*, *Geschichte der politischen Ideen*. Bern, 1973, ss. 252—255; *Spectrum*, 2. osa. Helsinki, 1976, s. 342.

3 Ks. *The Politics of Aristotle*. Translated by *Ernest Barker*. Oxford, 1961 (ensimmäinen painos 1946). *Barkerin* käännöksen mukaan, s. 5, »man is by nature an animal intended to live in a polis».

4 Ks. *The Politics of Aristotle or a Treatise on Government*. Translated by *William Ellis*. London, 1952 (ensimmäinen painos 1912). Hän kääntää kohdan näin: »... man is naturally a political animal...» (s. 4).